

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2026-01/075-090>

УДК (UDC) 328 (477) «1951/1967» (092) *Малышко

ANDRIY MALYSHKO'S DEPUTY ACTIVITIES (1951–1967)

Dimitrii Plicecky*

Abstract

The aim of the work. Considering the state of research on the outlined problem in domestic historiography, we set the following goal: to identify the peculiarities of deputy activity during the Soviet period using the example of the famous Ukrainian poet and public figure Andriy Samoilovich Malyshko.

Methodology. To achieve the goal set in the article, generally accepted approaches, principles, and methods of scientific knowledge were applied: analysis of documentary sources and newspaper publications, their further synthesis, comparison of the authors' approaches of individual researchers, systematization, and generalization of the information obtained. All this together made it possible to reveal the essence and peculiarities of the work of deputies in the Ukrainian SSR, and in particular Andriy Malyshko.

Scientific novelty. There are no works on the subject under study in modern Ukrainian historiography.

Conclusions. In Soviet society, the position of deputy at all levels was considered an honorary one, and the activities of deputies differed significantly from those of today. The people's representatives considered requests from citizens regarding their problems and tried to resolve them. This required constant cooperation with many institutions. Andriy Malyshko was a deputy in the Supreme Council of the Ukrainian SSR and the Kyiv Regional Council from 1950 to 1967. His active work is evidenced by incoming correspondence, which can be used to trace the main problems of Soviet citizens in the post-war period and during the 'thaw'. Archival materials attest to his many meetings with constituents and his work in various commissions. It is also worth noting the poet's oratorical skills, which Malyshko demonstrated during sessions of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR.

Keywords: Andriy Malyshko, deputy in the USSR, housing issues, urban heating in Odesa, Supreme Council of the Ukrainian SSR

* Postgraduate student, Department of Source Studies and Special Historical Disciplines, The Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine. E-mail: d.v.plisetskyi@npu.edu.ua.
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6386-217X>

ДЕПУТАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ АНДРІЯ МАЛИШКА (1951–1967 РР.)

Дімітрій Плісецький*

Анотація

Мета роботи. З огляду на стан дослідження окресленої проблеми у вітчизняній історіографії ми поставили за мету: з'ясувати особливості депутатської діяльності радянського періоду на прикладі відомого українського поета і громадського діяча Андрія Самійловича Малишка.

Методологія. Для досягнення поставленої у статті мети були застосовані загальновізанані підходи, принципи та методи наукового пізнання: аналіз документальних джерел та газетних публікацій, їх подальший синтез, порівняння авторських підходів окремих дослідників, систематизація та узагальнення отриманої інформації. Усе це разом надало можливість виявити сутність та особливості роботи депутатів в УРСР, і зокрема Андрія Малишка.

Наукова новизна. У сучасній українській історіографії праці з досліджуваного питання відсутні.

Висновки. У радянському суспільстві посада депутата усіх рівнів вважалася почесною, а депутатська діяльність істотно відрізнялася від нинішньої. Народні обранці розглядали запити із проблемами громадян та намагалися вирішувати їх. Це вимагало постійної співпраці з багатьма інституціями. Андрій Малишко був депутатом протягом 1950–1967 рр. у Верховній Раді УРСР та Київській обласній Раді. Про його активну діяльність свідчить вхідна кореспонденція, за допомогою якої можна простежити основні проблеми радянських громадян у повоєнний період та за часів «відлиги». Архівні матеріали засвідчують багато його зустрічей з мешканцями округів та особливості роботи в різних комісіях. Також варто відмітити ораторський хист поета, який Малишко виявляв під час засідань Верховної Ради УРСР.

Ключові слова: Андрій Малишко, депутатство у СРСР, житлове питання, теплофікація м. Одеса, Верховна Рада УРСР

Цитування: Плісецький, Д. (2026). Депутатська діяльність Андрія Малишка (1951–1967 рр.). *Консенсус*, 1, 75–90. <https://doi.org/10.3110/consensus/2026-01/075-090>

URL: <https://www.konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/214>

* аспірант кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна. E-mail: d.v.plisetski@npu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6386-217X>

Постановка проблеми. Депутатська діяльність є однією з найважливіших складових функціонування держави. Адже за відсутності належного зв'язку між представниками народу та громадянами країни не може існувати демократія. Тому досвід українських депутатів минулих років є вкрай необхідним для уникнення та подолання теперішніх проблем у політиці, коли депутати значною мірою відірвані від людей. З цієї точки зору «слуги народу» радянського періоду помітно відрізнялися від сучасних. Вони постійно співпрацювали зі своїми виборцями, вирішуючи їхні проблеми з наболілих питань. Депутатами різних рівнів було чимало українських громадських та культурних діячів, серед них і Андрій Малишко, який упродовж 1951–1967 рр. провадив депутатську діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним джерелом для вивчення депутатської діяльності Андрія Малишка в 1951–1967 рр. є архівні матеріали Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ), а саме фонди № 22¹ та № 878². Окремі додаткові відомості з цієї проблематики було отримано з періодичної преси³ та спогадів сучасників, зокрема Івана Цюпи⁴. Як зазначалося раніше, у сучасній українській історіографії ця тема, на жаль, є не дослідженою.

Мета статті. З огляду на стан дослідження окресленої проблеми у вітчизняній історіографії ми поставили за мету: з'ясувати особливості депутатської діяльності радянського періоду на прикладі відомого українського поета і громадського діяча Андрія Самійловича Малишка.

Виклад основного матеріалу. Депутатство радянського періоду було важливою складовою зв'язку Комуністичної партії та держави з громадянами Радянського Союзу. «Слуги народу» виступали як своєрідний «місток» між владою та народом. Посада депутата вважалася почесною, а відтак, висувалися люди, які мали авторитет та повагу в суспільстві: ветерани Другої світової війни, ударники підприємств, колгоспники, партійні активісти, творча й робітнича інтелігенція. Депутатський корпус формувався як із членів Комуністичної партії, так і з безпартійних. У ньому були представлені всі основні соціальні групи, національності та верстви суспільства, дотримувався й статистичний баланс між чоловіками й жінками. Депутати працювали без відриву від виробництва, тобто продовжували займатися своєю основною діяльністю. Так створювалося народне обличчя влади.

Статус депутата передбачав відповідальність перед виборцями. Тому кожний депутат був зобов'язаний знати проблеми свого округу, за необхідності захищати

¹ Центральный державный архив-музей литературы и искусства Украины (далее – ЦДАМЛМ). Ф. 22. Оп. 4. Спр. 160. 67 арк.; ЦДАМЛМ Украины. Ф. 22. Оп. 3. Спр. 69. 11 арк.; ЦДАМЛМ Украины. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 481. 50 арк.; ЦДАМЛМ Украины. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 484. 10 арк.; ЦДАМЛМ Украины. Ф. 22. Оп. 5. Спр. 97. 2 арк.

² ЦДАМЛМ Украины. Ф. 878. Оп. 1. Спр. 300. 278 арк.

³ Вікторов Д. У тісному зв'язку з виборцями. *Літературна газета*. 1959. 4 грудня. (№ 97 (1610)). с. 2.; Письменники – кандидати в депутати місцевих Рад. *Літературна газета*. 1950. 23 листопада. № 47 (400). с. 2.

⁴ Цюпа І. А. У серці дзвонять голоси: Есе, нариси, спогади. Київ: Радянський письменник, 1984. 318 с.

інтереси людей. Для цього депутати регулярно отримували запити від громадян, підприємств і організацій. З цією метою періодично проводилися «Дні депутатів», під час яких виборці висловлювали свої побажання, існували прийомні дні, відбувалося листування із мешканцями відповідних округів.

Запити виборців мали широкий спектр, вони стосувалися різних поточних проблем: житлово-комунальних, побутових, сільськогосподарських питань, постачання підприємств, дострокового звільнення засуджених, помилування тощо. Звичайно, не завжди народні обранці могли розв'язати питання, які залежали від рішень партійних та господарських органів. При цьому депутат мусив пояснити своїм виборцям причини невиконання їхніх запитів. Іноді для подолання складних проблем народні обранці організовували групи взаємодії з окремих питань. Отже, досвід цієї системи є цінним для сучасних і майбутніх обранців народу.

Андрій Малишко працював депутатом Верховної Ради УРСР (III–VI-го скликань) від різних округів протягом 1951–1967 рр. Його депутатська діяльність була найбільш інтенсивною саме у період хрущовської «відлиги». Для потенційного депутата біографія Андрія Самійловича була бездоганною. Як приклад можна навести характеристику його особи з передвиборчої газети Скалатського району Тернопільської області (1951 р.): «Малишко Андрій Самійлович – письменник, лауреат Сталінської премії – народився в 1912 році в селі Обухові, Київської області, в родині селянина-бідняка... Типовий представник радянської молоді, що зростала й виховувалась у комсомолі, керованому нашою більшовицькою партією, тов. Малишко за роки своєї літературної діяльності разом з усім радянським народом пройшов славний шлях боїв і перемог, шлях творчого піднесення і успіхів, ставши в ряд видатних поетів Радянської України! Член ВКП(б) з 1943 року, тов. Малишко свою творчу літературну діяльність сполучає з активною участю в громадсько-політичному житті нашої країни. Він тричі обирався членом ЦК ЛКСМУ та двічі – делегатом на Всесоюзну конференцію прихильників миру... Тепер тов. Малишко працює над новою книгою віршів, присвячених боротьбі за мир... Вірний син українського народу Малишко Андрій Самійлович – наш кандидат у депутати Верховної Ради України. У день виборів всі, як один, віддамо свої голоси за палкого патріота радянської Батьківщини Малишка Андрія Самійловича»⁵. Також перелічувалися заслуги народного поета на літературній ниві та за часів Другої світової війни.

Малишко починав свою депутатську кар'єру як депутат Київського обласної Ради депутатів трудящих. Із пропозицією щодо висунення його кандидатури виступили колективи працівників Київського машинобудівного заводу «Головхарчомаш» та санаторію ім. 30-річчя Радянської України⁶. Малишка зареєстрували кандидатом у депутати від Шевченківського виборчого округу

⁵ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 4. Спр. 160. Арк. 1.

⁶ Письменники – кандидати в депутати місцевих Рад. *Літературна газета*. 1950. 23 листопада. № 47 (400), с. 2.

м. Києва. У особовому архіві поета ми знаходимо посвідчення про обрання депутатом. У документі зазначено, що народний поет був обраний від виборчого округу № 50 до Київської обласної Ради депутатів трудящих 17 грудня 1950 р.⁷

У 1951 р. Малишко став депутатом від Скалатського виборчого округу, в якому переобирався в 1955 р., а у 1959 р. балотувався до Верховної Ради вже від Підгаєцького округу Тернопільської області. Згодом (у 1963–1967 рр.) Малишко представляв інтереси Одеського Університетського виборчого округу.

У статті «У тісному зв'язку з виборцями» розповідається про роботу поета зі зверненнями громадян, у комісії по культурі та про його виступи у Верховній Раді. «Радянський письменник. Це звання зобов'язує. Людина, яка носить його, повинна бути справжнім виразником народних дум і сподівань, борцем за велику правду трудового люду, правду Комуністичної партії. Всім серцем відчуває це Андрій Самійлович Малишко, відомий український поет, депутат Верховної Ради Української РСР. Своєю творчою і громадською роботою він виправдовує довір'я своїх виборців. На його робочому столі завжди можна побачити листи трудящих. Пишуть поетові багато й від щирого серця: про власні діла і про потреби колгоспу, села, району. Іноді приходять і такі листи, заради яких поет відкладає літературну роботу і займається з'ясуванням важливих справ», – так описував автор статті депутатську діяльність Андрія Малишка⁸.

Нормою депутатських буднів були регулярні зустрічі з виборцями. Однієї з таких зустрічей Андрія Малишка на передвиборчому мітингу з жителями Підгаєцького виборчого округу Коропецького та Монастирського районів Тернопільської області було присвячено статтю в газеті «Вільне життя» за 8 лютого 1959 р.⁹

Ось, що говорила тоді завуч середньої школи села Завалів Фвостій М.Й.: «Андрія Самійловича ми знаємо як поета і громадського діяча, як письменника, що своїм полум'яним словом оспівує все нове, передове, славить трудовий люд.. Я закликаю всіх присутніх, всіх виборців віддати свої голоси за вірного сина народу Андрія Самійловича Малишка». Від імені колгоспників артілі XIX з'їзду партії на цих зборах виступив агроном Петро Джавлюк: «За Андрія Самійловича Малишка ми будемо дружно голосувати тому, що він наш поет, наш письменник, що він своїм могутнім поетичним голосом кличе усіх трударів помножувати зусилля, день у день здобувати нових досягнень в змаганні за дострокове виконання грандіозних планів семиріччя, за дальший розвиток соціалістичної економіки, культури нашої країни...»¹⁰.

Висловлюючи вдячність своїм виборцям наприкінці зборів, Андрій Малишко сказав: «Обіцяю вам, дорогі мої друзі, що я й далі буду невтомно трудитися, щоб

⁷ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 3. Спр. 69. Арк. 1–2.

⁸ Вікторов Д. У тісному зв'язку з виборцями. *Літературна газета*. 1959. 4 грудня. № 97 (1610). с. 2.

⁹ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 3. Спр. 69. Арк. 5.

¹⁰ Там само. Арк. 5.

достойно оспівати подвиг людей-будівників комунізму, красу нашого героїчного життя, щоб бути гідним високої честі народного обранця»¹¹.

Український радянський письменник Іван Цюпа, що супроводжував на той час у поїздках Малишка як кандидата у депутати, пізніше розповідав: «Ми побували тоді в містах і селах Підгаєцького виборчого округу. У клубі села Завалів, в середніх школах, у багатьох трудових колективах, де Андрія Самійловича радо зустрічали як свого доброго земляка і посланця до Верховної Ради. Андрій Самійлович щиро дякував за виявлене йому довір'я»¹².

Запити громадян були основою роботи депутатів усіх рівнів. Малишкові доводилося мати справу переважно із побутово-житловими питаннями, вирішувати проблеми з оподаткуванням, господарською діяльністю колгоспів, організацій та підприємств, клопотатися про помилування засуджених. За допомогою до нього зверталися з інших виборчих округів та навіть з інших радянських республік.

Складною проблемою початку 1950-х рр., що непокоїла багатьох, стало запровадження непосильного для людей сільськогосподарського податку. Щодо цього в архіві зберігається чимало звернень від жителів Тернопільської, Київської та Житомирської областей. Як приклад можна навести заяву від 26 липня 1951 р. мешканки села Романівка Житомирської області, яка просила звільнити її та чоловіка від необхідності сплачувати податок, оскільки обидва були непрацездатні за віком (69 та 72 роки). «Прошу розглянути мою заяву, – писала вона, – і зробити з цього належні висновки, аби сільськогосподарський податок був з мене знятий та щоб давали мені допомогу, бо я ще й інвалід 2-ї групи»¹³. Подібний за змістом лист 8 грудня 1952 р. надійшов від мешканця с. Гримайшів Тернопільської області, інваліда Другої світової війни. Він зазначає, що на нього наклали, окрім сільськогосподарського податку, ще й додатковий, на коня, у розмірі 500 крб. при доході від пенсії 96 крб., тому просить розібратися з цією проблемою¹⁴. Ще одна громадянка з цього самого села на прізвище Матеуш вказувала, що через похилий вік (80 років) та хворобу не може сплачувати за свою присадибну ділянку й сподівалася на втручання Андрія Малишка¹⁵. Усі ці звернення виборців свідчать про те, що місцева влада часом формально ставилася до стягування податку, без врахування наявних доходів, віку і стану здоров'я окремих громадян.

У період депутатства Андрія Самійловича від Скалатського округу також трапляються і листи з житловими питаннями, які були пов'язані з взаємопереселеннями між СРСР та Польською Народною Республікою (ПНР). Українців із деяких територій переселяли до УРСР, а поляків – до Польщі. Такі процеси, певна річ, супроводжувалися великими житловими та майновими

¹¹ Там само. Арк. 5.

¹² Цюпа І.А. У серці дзвонять голоси: Есе, нариси, спогади. Київ: Радянський письменник, 1984. С. 167.

¹³ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 481. Арк. 2.

¹⁴ Там само. Арк. 13.

¹⁵ Там само. Арк. 17.

проблемами. Як приклад можна навести лист від Земби Г.С. – жителя села Качанівка Підволочиського району Тернопільської області. Унаслідок «обміну населенням» сестра його дружини переїхала жити до ПНР та залишила свою хату Зембі. «В цій же хаті залишилася старенька мати переселенки, яку я утримував при старості. Хата була ще не зовсім закінченою і я за декілька років доклав понад 2 тисяч крб. для її ремонту... Починаючи з 1946 р., я щорічно провадив поточний ремонт, затрачуючи також значну суму грошей», – писав Земба¹⁶. Але не зважаючи на те, що його сім'я проживала у цій хаті декілька років, Підволочиський райвиконком та народний суд постановили виселити її з житла. «Прошу врахувати, скільки я коштів доложив до ремонту хати, проживаючи в ній з 1945 року, і що хата належала моїм родичам. Моя сім'я складається з 5 чоловік, я, жінка, троє неповнолітніх дітей. Я прошу в першу чергу надати право продати дану хату для моєї сім'ї, забезпечити моїх дітей житлом та надати змогу в навчанні», – завершував свій лист Земба¹⁷.

Зберігаються у архіві й листи, пов'язані з проханнями допомогти у подоланні наслідків стихійного лиха. Візьмімо звернення від жителів села Колодіївки Скалатського району Тернопільської області: «20 травня 1953 року стихійним лихом у нашому селі було зруйновано приміщення сільського клубу, де знаходилася і сільська бібліотека. Зараз бібліотека і клуб залишилися без приміщення. За допомогою відпустити нам коштів для встановлення зруйнованого клубу ми вже зверталися в райвиконком, облвиконком, міністерство культури УРСР, писали голові Ради Міністрів УРСР т. Коротченку та голові Президії Верховної Ради СРСР т. Ворошиловому К.Є.»¹⁸. Міністерство культури УРСР відповідало жителям села, що у них немає коштів на ремонтні роботи. «На території с. Колодіївка знаходиться укрупнений колгосп ім. Сталіна, радгосп, МТС, політвідділ, середня школа, сільська лікарня та ін. Колгоспникам, робітникам, службовцям та інтелігенції немає де провести своє дозвілля чи послухати лекцію, і вони мусять мандрувати в сусіднє село»¹⁹. Мешканці села висловлювали надію, що завдяки сприянню А.Малишка місцеве керівництво зрештою зможе знайти кошти на відновлення та ремонт сільського клубу.

Переважаюча більшість запитів від громадян була спричинена низьким забезпеченням населення житлом. За даними статистики станом на 1 січня 1959 р. на одну людину в УРСР припадало в середньому 6,35 кв. м житлової площі, при тому, що у містах цей показник був меншим (5,8 кв. м), ніж у селі (6,8 кв. м)²⁰. Розв'язання цього питання стало одним із головних напрямків діяльності першого секретаря ЦК КПРС Микити Хрущова. Зокрема, у 1955 р. було вирішено переорієнтуватися на будівництво

¹⁶ Там само. Арк. 18А.

¹⁷ Там само. Арк. 18А.

¹⁸ Там само. Арк. 21–22.

¹⁹ Там само. Арк. 22.

²⁰ Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.). Київ: Альтернативи, 1999. С. 91.

житлових, цивільних та промислових споруд за типовими проектами. Такий підхід давав змогу покінчити з проживанням населення у бараках та комуналках і забезпечити людей власним житлом. Цьому сприяла прийнята ЦК КПРС та Радою Міністрів СРСР Постанова «Про розвиток житлового будівництва СРСР» (липень 1957 р.), яка ставила завдання це зробити за 10–12 років. Наслідки такої політики були колосальні: упродовж якихось восьми років (1956–1964 рр.) було побудовано житлових будинків в УРСР загальною площею 66,49 млн. кв. м., тоді як за 37 попередніх років (1918–1955 рр.) – лише 62,78 млн. кв. м.²¹

Зрозуміло, що у цей період усі громадяни УРСР хотіли отримати власну оселю, а не проживати в комуналці, гуртожитку чи в бараці. Одне з таких прохань надійшло до Андрія Малишка від учителя української мови та літератури Соколока А.А. (м. Тернопіль), де автор листа скаржиться на нестерпні побутові умови: «Прошу допомогти мені в одержанні квартири. З 1953 р. я працюю в СШ № 16 м. Тернопіль, живу з сім'єю в приватній кімнатці 12 кв. м., яка сира і непридатна для житла і нормальної праці. Дружина моя п'ять років хворіє туберкульозом»²². Громадянин вже раніше звертався з подібним проханням до українського радянського поета та депутата Тичини П.Г., проте на клопотання останнього Тернопільська міська Рада не відреагувала. «Прошу Вас звернути увагу на моє важке сімейне положення і вжити зі своєї сторони заходів, які допомогли б мені одержати квартиру», – завершував свою заяву А.А. Соколюк²³.

Аналогічний запит 11 березня 1963 р. надіслав депутатів Малишку громадянин Багінський В.І. з міста Одеса, що також прагнув покращити житлові умови для своєї сім'ї²⁴. У свою чергу киянин І. Пироченко скаржився на незручності, викликані його розлученням із дружиною – йому довелось оселитись у ванній кімнаті – й просив допомогти знайти вихід із цієї неприємної ситуації²⁵. Тривалим було листування з громадянкою Хазан-Могилевською П.П., яка тричі зверталася до Малишка щодо вирішення квартирної проблеми²⁶. У останньому листі вона повідомляла, що мешканка однієї з квартир у її будинку померла, відтак просила депутата Малишка поклопотатися перед виконкомом про передачу їй цієї квартири²⁷.

Є ціла низка підтверджених випадків, коли депутат Малишко допоміг своїм виборцям в отриманні власної житлової площі. Ідеться, зокрема про науковця Т.І. Прилипку, багаторічного працівника Українського науково-дослідницького інституту Ортопедії і травматології²⁸.

²¹ Там само. С. 92.

²² ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 481. Арк. 25.

²³ Там само. Арк. 25.

²⁴ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 4. Спр. 160. Арк. 25.

²⁵ Там само. Арк. 36.

²⁶ Там само. Арк. 31, 38–39, 53

²⁷ Там само. Арк. 53.

²⁸ Там само. Арк. 44.

Цікавим є лист від 18 лютого 1961 р., написаний командиром однієї з військових частин, полковником Марковим щодо отримання на пільгових умовах лісоматеріалів для будівництва нового будинку солдатіві М.Г.Чепурко, бо старий будинок військовослужбовця був «не придатний для життя»²⁹. Військовий вже звертався з цим проханням до Підгаєцького райвійськкомату, але там заявили, що у них «лісних фондів немає й допомогти нічим не зможуть», тому тепер він сподівався лише на допомогу депутата А. Малишка³⁰. Як бачимо, командир частини докладав багато зусиль, щоб допомогти своєму підлеглому в покращанні житлових умов.

Часом народним обранцям, й Малишку зокрема, доводилося вирішувати складні адміністративні проблеми з надання матеріалів та техніки для організацій. Так, у 1953 р. адміністрація районної лікарні Скалатського району Тернопільської області, комсомольська та профспілкова організації просили допомогти з придбанням вантажної машини ГАЗ-51³¹.

Окремою темою можна виділити теплофікацію в м. Одеса. У період перебування А. Малишка депутатом Університетського виборчого округу до нього надходили численні звернення щодо забезпечення тепlopостачанням житлових будинків. Так, у своєму листі жителі будинку по вул. Радянської Армії (Преображенська), № 17 скаржилися на не завершення теплофікації та просили фінансової підтримки, бо усі гроші були використані для капітального ремонту³².

Маємо також скаргу від голови будинкової Ради житлового господарства на вул. Комсомольська (Старопортофранківська), № 12. У ній описувалася ситуація, в якій перебували мешканці цього будинку, та проблеми з місцевою міською владою. Ішлося про намір мешканців будинку провести опалення до своїх квартир від центральної ТЕЦ, через що вони замовили у бюро міськжитлоуправління проект робіт та їх кошторис. «Для виконання свого рішення жителі будинку внесли близько 6000 руб., на які було придбано за сприянням райвиконкому в держустановах відповідно до проекту необхідних матеріалів: труби, радіатори, крани, вентилі та інша арматура»³³. Проте ця ініціатива не знайшла підтримки з боку керівника міськвиконкому. Тому голова домової ради Бучакчинський скаржився на несправедливість: «Наші неодноразові, починаючи з 1961 року, звернення, заяви, прохання до сьогодні залишаються без наслідків, не зважаючи на те, що центральна магістраль ТЕЦ, яка прокладається біля нашого будинку, та наявність матеріалів забезпечує проведення монтажних робіт у всіх квартирах. Але і до сьогодні нічого не зроблено. Наявні у нас матеріали: радіатори, крани та інше зберігаються по квартирах у жильців, а труби зберігаються у дворі та піддаються псуванню»³⁴. Від

²⁹ Там само. Арк. 12.

³⁰ Там само. Арк. 12.

³¹ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 481. Арк. 20.

³² ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 4. Спр. 160. Арк. 33.

³³ Там само. Арк. 47.

³⁴ Там само. Арк. 47.

імені усіх мешканців голова домової ради просив Малишка посприяти вирішенню цього питання, яке тягнулося вже третій рік.

Подібні листи засвідчують, з якими труднощами доводилося мати справу під час модернізації житлового фонду міста Одеси після Другої світової війни. За зверненнями жителів міста до депутата Малишка простежується, що головною проблемою для більшості з них у ті роки було забезпечення житла опаленням.

Серед багатьох інших прав, якими були наділені радянські депутати, було і право клопотатися про долю засуджених, впливати на наслідки розгляду цивільних і кримінальних справ. Цим пояснюється значна кількість запитів щодо помилування засуджених, стягнення аліментів тощо. Неодноразово порушувалася тема зловживання посадовими обов'язками з боку представників влади. Про це, зокрема, йшлося у листі від Олега, Руслана та Олександра Руденків – учнів 10-го, 8-го та 1-го класів. Вони звинувачували голову райвиконкому Дарницького району міста Києва у спробі незаконного виселення сім'ї ветерана та інваліда Другої світової війни із квартири без надання їй альтернативної житлоплощі. Із листа дізнаємося, що батько братів Руденків виявився рецидивістом, тож після п'яти судових процесів було прийнято рішення позбутися також і його родини. Ордер на житлоплощу, як стверджували автори листа, конфіскували в сім'ї при обшуку³⁵. «Ми так вже налякані судами та обшуками, що й жити страшно. Нам тяжко вчитися, тому що в голову нічого не лізе. Кожен стук нас лякає. Маму усю виснажили, а мама два роки була в концтаборі, її там били, бо вона врятувала радянського льотчика, тепер нашого батька», – писали діти³⁶. У кінці листа вони закликали Малишка допомогти їм: «Ми звертаємося до Вас, як до нашого улюбленого письменника та як до депутата Верховної Ради України, захистіть нас від такого знущання. Ми ще діти, а за що ми так страждаємо? Ми так Вас просимо, допоможіть нам»³⁷.

Подібним за змістом є звернення від 26 березня 1952 р. вчителя Юркова І. з Чернігівської області: «Мене незаконно звільнили зі школи та викинули взимку на вулицю, позбавили мене будь-яких засобів до життя. Вже довго з мене знущаються, не видають мені документів про мою роботу і цим позбавляють мене абсолютно будь-якої можливості влаштуватися взагалі ні на яку роботу (не тільки педагогічну роботу) ніде. Я впав у крайнього ступеню злиднів, страждаю від голоду та холоду, хворію. Мене позбавили права на працю... Ті, хто знущаються наді мною, добилися також звільнення мене, педагога, із заочного педагогічного інституту... Прошу врятувати мене від голодної смерті і не дати загинути мені. Моє становище зараз стало абсолютно нестерпним, неможливим, катастрофічним!»³⁸.

Одним із перших, виявлених у архіві клопотань щодо помилування

³⁵ Там само. Арк. 26.

³⁶ Там само. Арк. 26.

³⁷ Там само. Арк. 26.

³⁸ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 481. Арк. 12.

засуджених, є лист від жителя м. Чортків Тернопільської області – Богуна М., який просив переглянути справу його батька – Наконечного Володимира Тимофійовича. Із інших документів дізнаємося, що Малишко зацікавився цією справою, відтак просив заявника додатково надіслати йому копію вироку і характеристики. Відповідно до судового рішення від 30 липня 1950 р. громадянина Наконечного В.Т. засудили до 8 років трудових таборів з конфіскацією майна за крадіжку пшениці у колгоспі імені Жданова³⁹. Таких справ у повоєнний час було чимало.

Через великий обсяг різноманітних питань, депутати часом могли помилятися в оцінці конкретної ситуації й робити не обґрунтовані, поспішні висновки. До прикладу можна навести відхилене Президією Верховної Ради УРСР подання Андрія Малишка про помилування двох справедливо покараних судом по кримінальній справі осіб. Мотивуючи позицію Президії, її тодішній заступник голови – Сидір Ковпак – зазначав: «Повідомляємо, що клопотання про помилування Прис І.В. і Глущенко Д.С., засуджених за те, що будучи озброєними вогнепальною зброєю, обкрадали громадян і під час затримання відстрілювались, розглянуто і залишено без задоволення»⁴⁰.

У фондах ЦДАМЛМ зберігається клопотання про помилування від літературознавця, який у 1960-х рр. займався дисидентською діяльністю, Караванського Святослава Йосиповича. Його заарештували ще наприкінці Другої світової війни у м. Одеса після того, як він у складі диверсійної групи був скинутий на парашуті для ведення підривної діяльності у радянському тилу. Трибуналом Одеського військового округу його було засуджено за статтею 54-1/б КК УРСР на 25 років виправно-трудова таборів і 5 років позбавлення прав. «День за днем, місяць за місяцем і рік за роком, відбув я 16 років і 4 місяці, коли 19.12.1960 р. мене звільнили. На той час вийшов указ Верховної Ради – вищій строк СРСР 15 років. Тільки до мене цей указ не застосовували, чому – не знаю... Мене, однак, звільнили на підставі постанови Дубровного табору, застосувавши указ про амністію від 17 вересня 1954 р... Ще до звільнення працівники КДБ запропонували мені написати статтю з осудом своєї минулої діяльності. Я таку статтю написав, бо за 16 років мої погляди, а надто під впливом ХХ з'їзду партії, пройшли певну еволюцію. Мою статтю у 1961 році надрукувала газета «Вісті з України». Її передруковувала преса виправних таборів», – писав Караванський⁴¹.

Після дострокового звільнення він почав навчатися та займатися літературними перекладами в Одесі. Але його знову заарештували 13 листопада 1965 року на підставі постанови прокурора СРСР: «...моє звільнення опротестоване і мені належить відбувати ще 8 років і 7 місяців – поки не відбуду 25 років!»⁴².

³⁹ Там само.. Арк. 9.

⁴⁰ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 4. Спр. 160. Арк. 30.

⁴¹ Там само. Арк. 61.

⁴² Там само. Арк. 61.

Караванський був обурений таким рішенням: «Коли прочитаєш постанову Прокурора СРСР, то можна подумати, що я чорт з рогами, а не людина. А я ж така людина, і як всі люди, робив помилки. Такою помилкою була моя діяльність в ОУН»⁴³. Караванський звертався до Андрія Малишка, як до свого депутата, щоб той посприяв його звільненню. «В основі комуністичної моралі лежить гуманний принцип: людина людині – друг, товариш і брат. Я звертався до Вас іменем цього принципу і прошу Вас поклопотатися перед Президією Верховної Ради СРСР застосувати до мене за мої гріхи гуманний вищий строк покарання – 15 років. Коли ж цього нема як зробити і мені відбувати нелюдський, довічний строк 25 років перебувати за ґратами і дротом, то прошу Вас поклопотатися перед Президією Верховної Ради СРСР, щоб вони звільнили мене від такої гуманності і розстріляли»⁴⁴. Клопотання було написано 18 грудня 1965 р.

Доводилося Андрію Самійловичу мати справу із аліментщиками. Так, мешканка Чернігівської області Сотник О.С. зверталася до нього з вимогою зобов'язати її колишнього чоловіка Сотника Г.І., який проживав у Узбецькій РСР в місті Самарканд, сплачувати на дітей визначені законодавством кошти. Жінка повідомляла, що він не платив нічого п'ять років, і з тієї причини їх спільні діти змушені були «залишити школу»⁴⁵. Вона також звинувачувала місцевого судового виконавця – Романова Ф.С., який «наполегливо не хоче стягувати ці аліменти з Сотника Григорія Івановича...»⁴⁶.

Як депутату Андрієві Малишку доводилося працювати у складі різних комісій при Верховній Раді УРСР, зокрема у комісії закордонних справ. Із листа від 16 вересня 1963 р. від заступника голови комісії Л. Кухаренка ми дізнаємося про підготовку засідання з «питання про культурні і наукові зв'язки Кримської, Львівської і Одеської областей з областями і містами зарубіжних міст»⁴⁷. Через це Малишко отримав таке завдання: «...ознайомитися зі станом культурних і наукових зв'язків у Львівській області та свої висновки і пропозиції в цьому питанні надіслати в Комісію»⁴⁸.

Зважаючи на одеський виборчий округ, Малишко також готував для Комісії інформацію щодо навчання зарубіжних студентів у Одесі. «В місті Одесі, в інститутах Політехнічному, Медичному, Морському, Державному університеті холодної і харчової промисловості та інших, всього 14 учбових закладів, навчаються зарубіжні студенти 37 національностей, з країн Азії, Африки та Європи, а також республіки Куби, загальним числом 750 чоловік», – звітував він⁴⁹.

⁴³ Там само. Арк. 62.

⁴⁴ Там само. Арк. 62–63.

⁴⁵ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 481. Арк. 23.

⁴⁶ Там само. Арк. 23.

⁴⁷ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 4. Спр. 160. Арк. 58.

⁴⁸ Там само. Арк. 58.

⁴⁹ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 1. Спр. 484. Арк. 1.

На підставі великої кількості зібраного матеріалу Андрій Самійлович визначив позитивні та негативні моменти в навчанні іноземців в одеських вузах. Серед першого він відзначав задовільний навчальний процес та працевлаштування європейських студентів у своїх країнах. Позитивним явищем він уважав і залучення іноземців до активностей усередині вузів, стимулювання до співпраці та встановлення дружніх стосунків із місцевими здобувачами вищої освіти. Також наводив цікавий факт із Морського інституту (суч. – Одеський національний морський університет), де у їдальні іноземним студентам подавали їх традиційні страви.

Проте, не залишилися непоміченими Малишком й проблемні ситуації у вузах міста. На його думку, серед зарубіжних студентів погано працювали молодіжні й комсомольські організації. «В обласній і міській комсомольській організації, на жаль, навіть немає людини, яка б за це відповідала...», – констатував Малишко⁵⁰. Поет також досить критично ставився до рівня викладання суспільних наук. Він зазначав, що точні та спеціальні дисципліни іноземні студенти вивчали задовільно, бо вони були необхідні їм для майбутніх професій. А суспільні, особливо політекономія та діалектичний матеріалізм, вивчалися слабо. «Є чимало фактів, коли зарубіжні студенти неохоче ходять на лекції з політекономії та діалектичного матеріалізму, отож розроблення глибокої і цікавої програми, із врахуванням всіх ідеологічних особливостей закордонних слухачів, зараз як ніколи потрібне», – наголошував у інформаційній записці депутат Малишко⁵¹.

Серед інших проблем Малишко особливо відзначав поодинокі негативні факти шовіністичного – расистського ставлення до іноземних, переважно африканських, студентів з боку «відсталих елементів населення. І ці прикрі факти приносять непоправну шкоду... Такі прикрі факти є свідченням того, що серед населення не ведеться глибокої систематичної роботи в цьому питанні. Варто було б частіше читати лекції, показувати кіно-твори по телебаченню, виступати з глибокими і цікавими матеріалами в пресі, присвяченими національно-визвольній боротьбі, дружбі трудящих людей, інтернаціональній ідеї...»⁵².

Цікавою є позиція Андрія Самійловича щодо поїздок іноземних студентів у колгоспи і радгоспи на збирання врожаю. Поет вважав неправильним те, що іноземних студентів до такої праці не залучали, хоча деякі з них не приховували свого бажання разом з усіма взяти участь в сільськогосподарських роботах. «Чи не варто б було дозволити їм працювати в кращих колгоспах області, якщо не разом з усіма студентами, які здебільшого направляються в гірші колгоспи, то з невеликою групою студентів, в спеціально підібраних колгоспах», – пропонував він розв'язання цього питання⁵³.

⁵⁰ Там само. Арк. 3.

⁵¹ Там само. Арк. 2.

⁵² Там само. Арк. 3.

⁵³ Там само. Арк. 4.

Було загальновідомо, що у студентів з африканських країн трапляються труднощі з працевлаштуванням після навчання на батьківщині. «Студенти, підходячи до останніх курсів, починають нервувати, говорять, що коли вони приїдуть на батьківщину, їм не дають роботи. Вони повинні витримати якийсь спеціальний конкурс і одержати диплом англійською мовою, лише після того мають право одержати посаду на рівні з іншими спеціалістами», – повідомляв колегам по комісії Малишко⁵⁴, пропонуючи вирішити проблему на рівні урядів шляхом підписання з ними договорів про навчання їхніх студентів у радянських вищих навчальних закладах.

Навіть директори одеських вузів не мали права відрохувати іноземних студентів за неналежну поведінку та наявність академічної заборгованості. З огляду на це, Малишко наводив приклад аморальної поведінки та нехтування навчанням у вузі еменського студента Одеського медичного інституту Силаха Тумбаші. «Він майже не відвідує лекцій, щодня п'є, ігнорує норми радянської моралі, має велику академічну заборгованість. Йому кілька разів давали можливість перездавати, він не хотів. Дирекція писала листа в Міністерство вищої освіти про відрухування цього студента, але виявляється, що це не так просто. Це питання варто продумати»⁵⁵.

Сучасники поета повсякчас відзначали його гарні виступи у Верховній Раді. Найчастіше згадували про виступ Малишка на 2 сесії Верховної Ради УРСР III скликання на підтримку, прийнятого тоді, семирічного плану, а також бюджету на 1960 рік. «Наші цифри семирічного плану і бюджету наступного року є тими числами, що освітлюють дорогу до майбутнього. За ними криється не тільки достаток, а й величезне багатство людської душі, що не розмінюється ні на яке золото... Не особиста користь рухає наших людей, їх трудом, а почуттям великого громадського обов'язку в житті робить труд людини творчим і красивим, а людей підносить на нові висоти» – виголошував поет перед депутатами Верховної Ради⁵⁶. Не забув він згадати і про досягнення у своєму виборчому окрузі, а точніше, про успіхи ланкової колгоспу імені Шевченка Тернопільської області Євгенії Долинюк: «Нещодавно я побував у колгоспах Тернопільщини. Зокрема, мені довелося відвідати Євгенію Олексіївну Долинюк. На околиці села ми зайшли на її кукурудзяні лани. Але це була не просто собі кукурудза – це був справжній кукурудзяний ліс чотирьох метрів висоти, в якому я при своєму невеликому зрості мало не заблудився»⁵⁷. Жінка змогла перевиконати навіть свої власні показники, які обіцяла Микиті Сергійовичу Хрущову на з'їзді партії.

У тому виступі Андрія Самійловича знайшлося місце й темі зростання економіки Української РСР: «Сьогодні ми затверджуємо бюджет для України на 1960

⁵⁴ Там само. Арк. 4.

⁵⁵ Там само. Арк. 4.

⁵⁶ ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 5. Спр. 97. Арк. 1

⁵⁷ Там само. Арк. 1.

рік – 70 мільярдів карбованців. Читаючи таку цифру, я уявляю собі той величезний крок, який робить наш народ лише за один рік. За цією цифрою я бачу новітні машини і мотори, нові Дніпрогеси – Кременчуцькі, Канівські, Вишгородські, нові мільйони зливків сталі і чавуну, гори залізної руди і моря золотої пшениці та кукурудзу, потужну силу атомної енергії, застосованої в мирних цілях, нові подвиги науки і розквіт мистецтва на добро і на щастя людини»⁵⁸. Значну увагу приділяв Андрій Малишко й зростанню міст, зокрема Києва і Тернополя.

У архіві українського радянського літературознавця Леоніда Коваленка також зберігалася інша промова, яка ймовірно була виголошена в період 1959 року. Як і у попередньому своєму виступі, Малишко хвалив цифри семирічного плану та бюджет. Він закликав до виконання інтелігенцією програми дій Комуністичної партії та критикував окремих письменників за, як він висловився, «нетрудовий» настрій: «Письменники повинні щоденно жити з народом, бути серед нього. Це – питання існування письменника як помічника народу, його літописця. Такими і є більшість майстрів слова. Проте серед нас є і такі, які на словах ратують за зміцнення зв'язків із життям, але розуміють ці зв'язки досить оригінально: «От, якби у Київ, у письменницький клуб, частіше голів колгоспів привозили». Одним словом, «з доставкою на дом»⁵⁹. Виступав Малишко за написання «масових» та доступних книг для народу. «Адже хороша книга активно допомагає формувати душу і характер людини, виховувати людину лєнінського типу, принципову і високу мораль»⁶⁰.

Апофеозом зростання у виступі Малишка були названі дві, як він зазначив, «знаменні» події 1959 року. «По-перше, це поїздка М. С. Хрущова до Америки. Всіх нас схвилювала ця велика місія дружби. Це нашими серцями, це нашими стомільйонними вустами говорив Микита Сергійович з старим світом. Другою видатною подією цього року є запуск радянської ракети на Місяць. І ми горді, що в польоті цієї ракети, цієї жар-птиці, є і золоте пір'я від українського народу», – говорив він⁶¹. Як зазвичай, поет завершив свій виступ віршем, який склав, прослухавши попередні промови.

Висновки. У радянському суспільстві посада депутата усіх рівнів вважалася почесною, а депутатська діяльність істотно відрізнялася від нинішньої. Народні обранці розглядали запити із проблемами громадян та намагалися вирішувати їх. Це вимагало постійної співпраці з багатьма інституціями. Андрій Малишко був депутатом протягом 1950–1967 рр. у Верховній Раді УРСР та Київській обласній Раді. Про його активну діяльність свідчить вхідна кореспонденція, за допомогою якої можна простежити основні проблеми радянських громадян у повоєнний період та за часів «відлиги». Архівні матеріали засвідчують багато його зустрічей з мешканцями

⁵⁸ Там само. Арк. 2.

⁵⁹ ЦДАМЛМ України. Ф. 878. Оп. 1. Спр. 300. Арк. 124–125.

⁶⁰ Там само. Арк. 125.

⁶¹ Там само. Арк. 125.

округів та особливості роботи в різних комісіях. Також варто відмітити ораторський хист поета, який Малишко виявляв під час засідань Верховної Ради УРСР.

REFERENCES

- Baran V.K., Danylenko V.M. (1999) *Ukraine v umovakh systemnoi kryzy (1946 – 1980-ti rr.)*. [Ukraine in the context of systemic crisis (1946–1980s)]. *Alternatyvy*. [in Ukrainian].
- Viktorov D. (1959. 4 December) *U tisonomu zv'iazku z vybortsiamy* [In close contact with voters]. *Literaturna hazeta*. (97 (1610)). 2 [in Ukrainian].
- Pysmennyky – kandydaty v deputaty mistsevykh Rad. [Writers – candidates for local council seats]. (1950. 23 November.) *Literaturna hazeta*. 47 (400). 2. [in Ukrainian].
- Tsiupa I.A. (1984) *U sertsii dzvoniat holosy: Ese, narysy, spohady*. [Voices ringing in the heart: Essays, sketches, memories]. *Radianskyi pysmennyk*. [in Ukrainian].

Отримано 25.02.2026

Отримано в доопрацьованому вигляді 28.02.2026

Прийнято до друку 01.03.2026

Submitted 25.02.2026

Received in revised form 28.02.2026

Accepted for publication 01.03.2026